

معرفی و بررسی آثار داستانی و نمایشی

از ۱۲۵۰ تا ۱۳۰۰ شمسی

براساس پژوهش‌های طرح تطوّر مضامین داستانی

گروه ادبیات معاصر

گزارش

حسین مرتضائیان آبکنار

از ۱۲۵۰ تا ۱۳۰۰ شمسی

گزارش حسین مرتضائیان آبکنار

ویراستار: سایه اقتصادی‌نیا

مدیر فنی چاپ: حمیدرضا دمیرچی

چاپ اول: ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ ریال

لبنوگرافی: مردمک چاپ و صحافی: نماد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۵۳۱-۸۴-۹

ISBN: 978-964-7531-84-9

نشانی: تهران، میدان حک، بزرگراه شهید حقانی، بعد از
ایستگاه متروی میرداماد خروجی کتابخانه ملی و
فرهنگستان‌ها، سمت راست، فرهنگستان زبان و ادب فارسی،

صندوق پستی: ۶۳۹۴ - ۱۵۸۷۵

تلفن: ۸۸۶۲۴۳۹-۲۸ (۰۲۱)؛ دورنگار: ۸۸۶۲۱۰۰۰ (۰۲۱)

وبگاه (وبسایت): www.persianacademy.ir

حق چاپ محفوظ است.

فهرست‌نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران:

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

فروست

شابک

وضعیت فهرست‌نویسی

یادداشت

یادداشت

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

شناسه افزوده

شناسه افزوده

رده‌بندی کنگره

رده‌بندی دیویی

شماره کتاب‌شناسی ملی

مرتضائیان آبکنار، حسین، ۱۳۴۵-
معرفی و بررسی آثار داستانی و نمایشی از ۱۳۰۰ شمسی بر اساس
پژوهش‌های طرح‌فطور مضامین داستانی گروه ادبیات معاصر/
حسین مرتضائیان آبکنار،
تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۱۳۸۸.

۱۶۸ ص.

مجموعه ادب معاصر فارسی؛ ۵.

۳۰۰۰۰ ریال: 978-964-7531-84-9

فیبا

ضمیمه نامه فرهنگستان، شماره ۳۵.

کتابنامه: ص. ۱۶۷-۱۶۸.

نمایشنامه فارسی -- قرن ۱۳ ق.

داستان‌های فارسی -- قرن ۱۳ ق.

نویسندگان ایرانی -- سرگذشتنامه

نمایشنامه فارسی -- قرن ۱۳ ق. -- تاریخ و نقد

داستان‌های فارسی -- قرن ۱۳ ق. -- تاریخ و نقد

فرهنگستان زبان و ادب فارسی

فرهنگستان زبان و ادب فارسی، گروه ادبیات معاصر.

PIR۲۸۶۷/م۴ م۶ ۱۳۸۸

۸۴/۵۰۹

۱۶۹۶۴۵۸

فهرست

۷	پیشگفتار.....
۱۱	میرزا آقا تبریزی
۱۳	چهار تیاتر
۱۸	میرزا فتحعلی آخوندزاده.....
۲۰	تمثیلات
۲۵	ناصرالدین شاه
۲۶	حکایت پیر و جوان
۳۲	میرزا محمدعلی نقیب‌الممالک
۳۳	امیرارسلان
۳۷	عبدالرحیم بن ابوطالب نجات تبریزی (طالبوف).....
۳۸	کتاب احمد یا سفینه طالبی
۴۱	مسالك المحسنين
۴۵	زین‌العابدین طواغی
۴۶	سیاحتنامه ابراهیم بیگ
۵۱	میرزا حبیب اصفهانی.....
۵۲	سرگذشت حاجی بابای اصفهانی.....
۵۷	میرزا اسماعیل خان تبریزی (آصف‌الوزاره)
۵۸	داستان شگفت و سرگذشت یتیمان
۶۰	سید جمال‌الدین اسدآبادی
۶۲	قصه‌های استاد

۶۶	میرزا محمد رضا خان نائینی طباطبائی
۶۷	تیاتر (مجموعه روزنامه)
۷۲	علی اکبر دهخدا
۷۴	چرند پرند
۷۸	آیت الله حاج آقا نورالله نجفی اصفهانی
۷۹	رساله مکاتبات مقیم و مسافر
۸۴	افصح المتکلمین (علی عمو)
۸۴	علی علیچین گفت
۹۰	محمد ناصر میرزا خسروی
۹۱	شمس و طغرا
۹۹	شیخ ابراهیم زنجیری
۱۰۰	شهریار هوشمند
۱۰۶	تاج السلطنه
۱۰۷	خاطرات تاج السلطنه
۱۱۱	مرتضی قلی خان مؤید الممالک فکری ارشاد
۱۱۲	حکام قدیم، حکام جدید
۱۱۷	شیخ موسی نثری همدانی
۱۱۸	عشق و سلطنت
۱۲۷	میرزا احمد محمودی (کمال الوزاره)
۱۲۸	حاجی ریائی خان یا تار توف شرقی
۱۳۱	اوستاد نوروز پینه دوز
۱۳۶	میرزا حسن خان بدیع شیرازی (نصرت الوزاره)
۱۳۷	داستان باستان یا سرگذشت کورش
۱۴۳	عبدالحسین صنعتی زاده کرمانی
۱۴۴	دام گستران یا انتقام خواهان مزدک
۱۴۹	عالم نسوان
۱۵۹	سید محمد علی جمالزاده
۱۶۱	یکی بود و یکی نبود
۱۶۷	کتابنامه
۱۶۹	نمایه آثار

پیشگفتار

ادبیات مکتوب ایران سابقه‌ای بسیار خوش دارد - چه نبشته‌ای بر دیواره‌ای سنگی در دل کوه و چه خطی بر پوست و کرباس و کاغذ - و ما اگر از فرهنگ و هویت سخن می‌گوییم به فراورده همین تاریخ پُرباری نظر داریم که از روزگار باستان تا به امروز برایمان به یادگار مانده است - گنجینه‌ای که کمتر قومی از نظیر آن برخوردار است. حفظ این گنجینه و انتقال آن به نسل‌های آینده وظیفه‌ای است به مردم و دشوار.

به گذشته که نگاه می‌کنیم، همیشه این نیاز احساس می‌شده که مرجعی در دسترس باشد تا انبوه آثار و کتاب‌های پراکنده و دور از دسترس در آن شناخته شده شود و بدانیم چه داشته‌ایم، چه کرده‌ایم، و به کجا می‌رویم. باید خشنود بود که برای نگرانی و ازیافت اصالت آثار مکتوب تلاش‌های بسیاری شده است و نیز ناگفته نباید بماند که ضرورت پژوهش درباره دستاوردهای ادبی دوران معاصر، به سبب شناخت جامعه و تاریخی نزدیک به روزگار خود ما بسی بیشتر است. اما، از آنجا که بسیاری از کتاب‌های این دوره کمیاب و نایاب‌اند و جز اسمی از آنها در فهرستی قدیمی موجود نیست، نسل کنونی کمتر با آن آثار آشناست و بیم آن بوده و هست که آثار ارزشمند آن دوره زیر غبار فراموشی مدفون گردند.

خوشبختانه فرهنگستان زبان و ادب فارسی در صدد برآمده است این غفلت را به سهم خود جبران کند و موجبات بسیج جامعه دانشگاهی و مراکز علمی و فرهنگی را

برای گام برداشتن در راه معرفی شایسته ادب معاصر فراهم سازد و به این منظور گام اول را برداشته و اجرای طرحی به نام طرح تطوّر مضامین داستانی در ادبیات فارسی طی دو قرن اخیر را آغاز کرده است. مجموعه حاضر، که چکیده‌ای است از ادبیات داستانی نیم قرن (سال‌های ۱۲۵۰ تا ۱۳۰۰)، در چارچوب همان طرح تهیه شده و، در واقع، باید بخشی از آن کار پژوهشی مقدماتی تلقی شود که دستمایه‌ای برای تحلیل نهائی سیر تطوّر مضامین در ادبیات داستانی طی دوره‌ای پنجاه ساله (دوره اول از طرح) خواهد بود.

زیادتی که در نگارش این مجموعه اختیار شده ساده و بی‌پیرایه است. اصطلاحات ادبی یکسانی در آن به کار رفته است. در نقد آثار، قطعیتی وجود ندارد و سعی شده است با نگارش جامع، نسبی‌گرا، و بی‌طرفانه به آثار نگریسته شود. اگر نقد صریحی درباره اثری هست یا نقل قول است و یا تحلیل و نقد زمانه معاصر از آن اثر، بی آنکه ارزش تاریخی و فرهنگی آن نادیده گرفته شود. گاه نیز نقد صریح نتیجه نظر تثبیت شده دوران ماست.

حجم کتاب‌ها متفاوت است را بیست و چهل تا هزار و اندی صفحه نوسان دارد. از این روشناستامه آنها طبعاً کوتاه و بلند است. با این همه، سعی شده است ایجاز رعایت و از درازگویی پرهیز شود.

زندگی‌نامه بعضی از نویسندگان در دسترس نبود و ناگزیر به مجملی در معرفی آنان اکتفا شد. در مقابل، گاه که نویسنده‌ای شاخص را جز آن‌ساز مطرح شد، در سخن از جوانب آثار و زندگی او بسط مقال لازم آمد. این توضیح عریضی است که در بخش «پاره‌ای از متن» ضمن نقل قسمتی از اثر مورد نظر، رسم الخط ادبی آن حفظ شده است. منابع این پژوهش پرشمار بوده و از پاره‌ای از آنها در معرفی بخش اثر استفاده شده است. از این رو، برای اجتناب از تکرار، فهرست آن در انتهای کتاب آورده شده است.

این کتاب سرآغاز حرکتی است که اهمیتش بر کسی پوشیده نیست و باید با همت و تلاش پژوهشگران رفته‌رفته گسترش یابد و هر به چند سال ویرایشی کامل‌تر از آن منتشر شود. چه بسا، با تفحص بیشتر داده‌های تازه سودمندی به دست آید که می‌توان آنها را در جای مناسب درج کرد یا به خطاها و مسامحاتی پی برده شود که اصلاح و جبران آنها لازم خواهد آمد.

این گزارش برای انواع مخاطبان - نویسندگان، محققان، دانشگاهیان، علاقه‌مندان

ادبیات - می تواند مفید باشد. شاید همین مختصر، که معرفی نسبتاً اجمالی نویسندگان و خلاصه آثار داستانی و ویژگی های برجسته آنها را در بر دارد، شوق خوانندگان را برانگیزد تا به سراغ خود اثر بشتابند.

این گزارش با استفاده از محصول کار پژوهشگرانی تهیه شده است که هریک از آنان، به سفارش گروه ادب معاصر فرهنگستان زبان و ادب فارسی، اثر یا آثاری داستانی از دوره مورد نظر را معرفی کرده اند و نام آنان جداگانه فهرست شده است (ص ۱۰).

حسین مرتضائیان آبکنار

www.ketab.ir